

С.Т. Саидмурадова, ТТЕСИ катта ўқитувчиси
И.Шодиёров, ТМИ магистанти

ЕНГИЛ САНОАТ КОРХОНАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИЯЛАРНИНГ РОЛИ

Мақолада енгил саноат корхоналарини ривожлантиришда инвестицияларнинг роли, фаол инвестиция сиёсатини изчил давом эттириш ва инвестиция дастури ҳамда енгил саноат соҳасида яратилган қўшимча иш ўринлари келтирилган.

Калит сўзлар: *тўқимачилик саноати, жаҳон бозори, сертификатлаштириш тизими, рақобатдошлик, экспорт салоҳияти, диверсификация.*

В статье обсуждается роль инвестиций в развитии легкой промышленности, последовательной реализации активной инвестиционной политики и дополнительных рабочих мест, созданных в инвестиционной программе и легкой промышленности.

Ключевые слова: *текстильная промышленность, мировой рынок, система сертификации, конкурентоспособность, экспортный потенциал, диверсификация.*

The article discusses the role of investment in the development of light industry, consistent implementation of active investment policies and additional workplaces created in the investment program and light industry.

Key words: *textile industry, global market, certification system, competitiveness, export potential, diversification.*

Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан қабул қилинган 2017 йил 24 декабрда “Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ – 5285 сонли фармонда Республика тўқимачилик саноатининг жадал ривожланишини таъминлаш, юқори сифатли ва рақобатбардош тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кенгайтириш, уни йирик хорижий бозорларга янада илгари суриш, шунингдек, 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожланти-ришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси-да белгиланган вазифаларни изчил амалга ошириш мақсадида Республикамиз тўқимачилик саноатини янада ислоҳ қилишнинг қуйидаги йўналишлари белгилаб берилди:

биринчидан, тўқимачилик саноатининг иқтисодиётдаги улушини ошириш, мамлакатда ишлаб чиқарилаётган тўқимачилик маҳсулотларининг, энг аввало, юқори қўшилган қийматли рақобатбардош тўқимачилик маҳсулотларини юқори технологик ишлаб чиқаришга қайта йўналтириш орқали ҳажми ва сифатини ошириш;

иккинчидан, тўқимачилик саноатининг бошқарув тизимини илғор менежмент технологиялари, тармоқ корхоналарига ҳар томонлама кўмаклашиш ва кўллаб-қувватлашнинг, шу жумладан уларнинг ривожла-нишига тўсқинлик қилувчи муаммоларни ҳал этишда самарали шакллари жорий этган ҳолда тубдан қайта кўриб чиқиш;

учинчидан, тўқимачилик саноати соҳасидаги стандартлаштириш ва сертификатлаштириш тизимини халқаро талаб ва стандартларга уйғунлаштириш, шунингдек, маҳсулотлар синов лабораторияларини модернизация қилиш ва аккредитациядан ўтказиш орқали янада такомиллаштириш;

тўртинчидан, тармоққа тўқимачилик маҳсулотлари маҳаллий ва хорижий бозорларининг ҳолати ҳамда ривожланиш тенденциялари ҳақидаги ишончли ва ўз вақтида ахборотлар олишни таъминлаш имконини берувчи илғор ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш, тармоқ ривожланишининг устувор йўналишларини аниқлаш мақсадида уни тизимли ва комплекс таҳлил қилиш;

бешинчидан, пахта хом ашёсини етиштиришдан бошлаб, унга дастлабки ишлов бериш, маҳсулотни пахта тозалаш корхоналарида кейинги қайта ишлаш ва юқори қўшилган қийматли тайёр тўқимачилик маҳсулоти чиқариш босқичига бўлган ишлаб чиқаришни интеграция қилишни назарда тутувчи ривожланишнинг кластер моделини амалга ошириш;

олтинчидан, хом ашё ресурслари тақсимотининг мутаносиблиги ва ташкил этилаётган тармоқ корхоналарининг логистика ва муҳандислик инфратузилмасини ривожлантириш билан ўзаро узвий боғлиқликда, шу жумладан кўп функцияли транспорт-логистика хизматларини куриш, юкларни етказишнинг оптимал йўналишлари ҳамда йўлакларини танлаш, шунингдек, транспортда юк ташиш тарифларини оптималлаштириш орқали жойлашувини таъминлаш;

еттинчидан, юқори сифатли тайёр тўқимачилик маҳсулотларини ишлаб чиқариш ва экспортини кенгайтириш, миллий брендларни жаҳон бозорларига илгари суриш мақсадида ишлаб чиқариш жараёнига илғор инновацион технологиялар, ноу-хау, дизайнерлик ишланмаларини кенг жорий этиш, фурнитура ва аксессуарларнинг замонавий намуналарини ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш;

саккизинчидан, талаб юқори бўлган мутахассисликлар бўйича йўналишларни кенгайтирган ҳолда тўқимачилик саноати учун кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимини тубдан такомиллаштириш, таълим муассасаларининг ўқув дастурларини тармоқнинг замонавий ривожланиш тенденцияларини ҳисобга олган ҳолда қайта кўриб чиқиш, илмий-тадқиқот фаолиятини, шунингдек, ушбу соҳада халқаро ҳамкорликни фаоллаштириш[1].

Фармоннинг ижроси сифатида Республикамизда кенг турдаги сифатли тўқимачилик ва тикув-трикотаж маҳсулотлари ишлаб чиқарилишини ташкил этиш, унинг ишлаб чиқарилишини маҳаллийлаштиришни чуқурлаштириш, шунингдек, маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг экспорт салоҳиятини оширишга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилмоқда.

Айни шундай янгича қараш ва ҳаракатлар бутун фаолиятимизнинг негизини ташкил этиши шарт. Шу борада ички имконият ва заҳираларимизни ишга солишнинг энг муҳим йўналиши бизнинг заминимиздаги бой минерал хомашё ва ўсимлик дунёси ресурсларини чуқур қайта ишлашни босқичма-босқич ошириб бориш, шунингдек, юқори қўшимча қийматга эга бўлган маҳсулотлар ишлаб чиқаришнинг ҳажми ва турини кенгайтиришдан иборат бўлиши керак.

Бошқача айтганда, хомашёни жаҳон бозорида талаб катта бўлган маҳсулотга айлантириш учун қайта ишлашнинг 3-4 босқичли тизимига ўтишимиз зарур. Бу тизимнинг маъно-моҳияти шундан иборатки, у биринчи босқичда хомашёни дастлабки қайта ишлаш, яъни ярим фабрикатлар тайёрлаш, кейинги босқичда саноат асосида ишлаб чиқариш учун тайёр материалларга айлантириш, учинчи, якуний босқичда эса истеъмол учун тайёр маҳсулот ишлаб чиқаришни назарда тутди.”

Шундай экан ишлаб чиқаришни модернизациялаштириш шароитида мавжуд корхоналарни реконструкция қилиш орқали кенгайтириш ва янги корхоналарни ташкил этиш долзарб муаммолардан ҳисобланади. Мавзунинг долзарблиги ҳам мавжуд корхоналарни модернизациялаштириш орқали уларни кенгайтириш ва янгисини ташкил этишни жадаллаш-тириш билан истеъмолчилар талаб қилаётган маҳсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва уни сотишдан фойда (даромад) олиш, жаҳон талабларига жавоб берадиган, экспортга йўналтирилган рақобатбардош маҳсулотлар ишлаб чиқариш, маҳсулотлар сифатини ошириш, ишлаб чиқаришга иш билан банд бўлмаган аҳолини жалб қилиш ва шу орқали иш билан таъминлашда ижтимоий муаммоларни ҳал қилишдан иборатдир.

Бугунги кунда юртимизда, чет эл инвестициялари ҳисобидан қиймати 23 миллиард долларлик 456 та лойиҳа амалга оширилмоқда. Шундан 139 та лойиҳа бевосита енгил саноат корхоналари ҳисобланади.

1-жадвал

**Енгил саноатнинг инвестиция ҳисобидан 2018-2021 йилларга
мўлжалланган ривожланиш дастури[3]**

Номланиши	Ўлчов бирлиги	Қиймати
Лойиҳа сони	корхона	139
Жумладан:		
Янги лойиҳалар	корхона	117
Модернизациялаш ва кенгайтириш	корхона	22
Жами проект қиймати	миллиард доллар	2,5
Йиллик экспорт	миллиард доллар	2,5
Янги иш ўринларини яратиш	киши	30600

Жадвалдан кўриниб турибдики «Ўзтўқимачиликсаноат» уюшмасида инвестиция ҳисобидан 2018-2021 йилларга 2,5 миллиард долларлик 139 лойиҳани амалга ошириш мўлжалланган бўлиб, шундан 117 таси янги лойиҳа, 22 таси эса фаолият юритаётган корхоналарни модернизациялар, реконструкциялаш ва кейгайтириш ҳисобига амалга оширилиши мўлжалланган. Йиллик экспорт ҳажми эса 2,5 миллиард долларга оширилиши ва қўшимча 30600 янги иш ўринлари яратилиши режалаштирилмоқда. Бу инвестициялар янги қувватларни ишга тушириш ва мавжудларини модернизация қилиш ҳисобидан тайёр маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва ташқи бозорга экспорт қилиш ҳажмини ошириш имконини беради.

«Ўзтўқимачиликсаноат» уюшмасининг Инвестиция лойиҳалари амалга оширилишини мониторинг қилиш бўлимининг 2019 йил стратегия режасига асосан тўқимачилик ва тикув трикотаж саноатида 51 та замонавий лойиҳаларини амалга ошириш режалаштирилган.

2019 йилда умумий қиймати 792,5 млн. доллар бўлган (шундан, 269,1 млн. долл. – ўз маблағлари, 496.0 млн. долл. – тижорат банкларининг кредитлари ва 27,2 млн. долл. – хорижий инвестициялар ва кредитлар) 51 та инвестиция лойиҳалари амалга оширилади. Натижада республиканинг олис ва иш ўрнига талаб юқори бўлган ҳудудларда 11580 та янги иш ўринлари яратилиб, соҳанинг экспорт салоҳияти 362,4 млн. долларга оширилиши кўзда тутилган.

**“Ўзтўқимачиликсаноат” уюшмасининг 2018-2021 йилларга мўлжалланган
Инвестиция дастури[3]**

№	Кўрсаткичлар номи	Жами лойиҳа		йиллар							
				2018 й.		2019 й.		2020 й.		2021 й.	
		сони	Қиймати	сони	Қиймати	сони	Қиймати	сони	Қиймати	сони	Қиймати
1	Жами	150	2 216,6	45	603,2	41	654,8	40	741,6	24	217
жумладан											
2	Янги қурилиш	79	1 577,5	29	425,5	26	541,5	16	505,0	8	105,5
3	Модернизация ва кенгайтириш	71	639,1	16	177,7	15	113,3	24	236,6	16	111,5

2018-2021 йилларга мўлжалланган Инвестиция дастурига асосан 2021 йилгача қиймати 1 577,5 млн. долларлик 79 та янги корхоналарни ташкил қилиш ва қиймати 639,1 млн. Долларлик 71 та корхонани модернизациялаш ва кенгайтириш кўзда тутилган. Натижада 21700 та янги иш ўринлари яратилади. Бевосита енгил саноат тармоқлари бўйича таҳлиллар шуни кўрсатдики, 2019 йилнинг январ-май ойларида Ўзбекистон Республикаси Меҳнат вазирлиги билан келишган ҳолда ишлаб чиқилган Дастур асосида 2437та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда эса 2463 та иш ўринлари яратилди, яъни 101 % бажарилди.

Жумладан, инвестиция дастурига асосан – 1803 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда эса 1820 та (101 %), тармоқни ривожлантириш дастурига асосан 633 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда эса 642 та (101%), локализация дастурига асосан 126 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда 126 та (100 %) ташкил этилди ва барча кўрсаткичлар бажарилди.

Қорақалпоғистон Республикасининг Тўрткўл туманида "Тўрткўл Асака текстиль" МЧЖ 250 та, Жиззах вилоятининг Жиззах шаҳрида "Жиззах Гулшана инвест" МЧЖда-90та, Навоий вилоятининг Зарфашон шаҳрида "ORIANNA YARNS TEXTILE" МЧЖ-150та, Самарқанд вилоятининг Булунғур туманида "Иман текс" МЧЖ-100та, Сирдарё вилоятининг Гулистон шаҳрида "Бест фэйшон" МЧЖда 500та янги иш ўринлари яратилди.

Жорий йилнинг январь-май ойларида Дастур асосида 3605 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда эса 3611 та (101 %) янги иш ўринлари яратилиши кутилмоқда. Жумладан, инвестиция дастурига асосан – 2704 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда эса 2710

та (100%), тармоқни ривожлантириш дастурига асосан 900 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда ҳам 900 та (100%), локализация дастурига асосан 1 та янги иш ўринларини ташкил этиш кўзда тутилган бўлиб, амалда ҳам 1 та (100 %) ташкил этиш кўзда тутилмоқда.

Молиявий ресурслар ва ер танқислиги шароитларида, иккинчи томондан эса, мавжуд ишлаб чиқариш қувватларидан унумлироқ фойдаланиш учун янги қурилишни нисбатан чекланган ҳолатда, асосан жуда зарур ҳоллардагина амалга оширилади. Шу сабабли бугунги кунда инвестицияларнинг энг кўп тарқалган йўналишлари сифатида, умуман олганда янги турдаги маҳсулот ишлаб чиқаришни ҳам кўзда тутувчи мавжуд ишлаб чиқаришни кенгайтириш, қайта тиклаш ва техник жиҳатдан қайта қуrollантиришни кўрсатиш мумкин[2].

Бозор иқтисодиёти шароитларида корхоналар фаолиятининг асосий йўналишлари қуйидагилар ҳисобланади:

- бозор ва унинг ривожланиш истиқболларини комплекс равишда ўрганиш ёрдамида, харидорларнинг маҳсулот ва хизмат турларига мавжуд ва юзага келиши мумкин бўлган талабларини аниқлаш;

- маҳсулотнинг янги моделлари ва намуналарини яратиш бўйича илмий-тадқиқот фаолиятини ташкил қилиш;

- харидорлар талабларига мос келувчи товарларни ишлаб чиқариш;

- ишлаб чиқаришни режалаштириш, дастурлаш, мувофиқлаштириш ва молиялаштириш;

- маҳсулотни тақсимлаш ва сотиш тизимини ташкил қилиш ва уни мукаммаллаштириш;

- корхонанинг барча фаолиятини, жумладан, ишлаб чиқариш, сотиш, реклама, техник хизмат кўрсатиш ва ҳоказоларни бошқариш.

Янги қурилиш ҳамда мавжуд ишлаб чиқаришни кенгайтириш ва қайта тиклашга йўналтирилувчи капитал қўйилмалар асосан қуйидаги элементлардан иборат бўлади:

- қурилиш-монтаж ишлари харажатлари;

- машина ва ускуналар сотиб олишга сарфланувчи харажатлар;

- лойиҳа-қидирув ва бошқа илмий ишланмаларга сарфланувчи харажатлар.

Бугунги кунда кўплаб ривожланган ва жаҳон иқтисодиётида етакчи ўрин тутадиган мамлакатлар тажрибаси шуни сўзсиз исботлаб бермоқдаки, рақобатдошликка эришиш ва дунё бозорларига чиқиш, биринчи навбатда иқтисодиётни изчил ислоҳ этиш, таркибий жиҳатдан ўзгартириш ва диверсификация қилишни чуқурлаштириш, юқори технологияларга асосланган янги корхона ва ишлаб чиқариш тармоқларининг жадал ривожланиши

таъминлаш, фаолият кўрсатаётган қувватларни модернизация қилиш ва техник янгилаш жараёнларини тезлаштириш ҳисобидан оширилиши мумкин.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти 2017 йил 24 декабрдаги “Тўқимачилик ва тикув-трикотаж саноатини жадал ривожлантириш чоратadbирлари тўғрисида”ги ПФ – 5285 сонли Фармони

2. Шамсиева Н.Ш. “Хорижий инвестицияларни жалб этишнинг долзарб масалалари” Самарқанд Иқтисодиёт ва сервис институти, “Хизмат кўрсатиш соҳасида тадбиркорликни ривожлантириш муаммолари” илмий-амалий анжуман, Самарқанд 2011 йил.

3. «Ўзтўқимачиликсаноат» уюшмаси маълумотлари. 2018 -2019 йиллар.